

Biblioteca ASTRA,
Corpul B

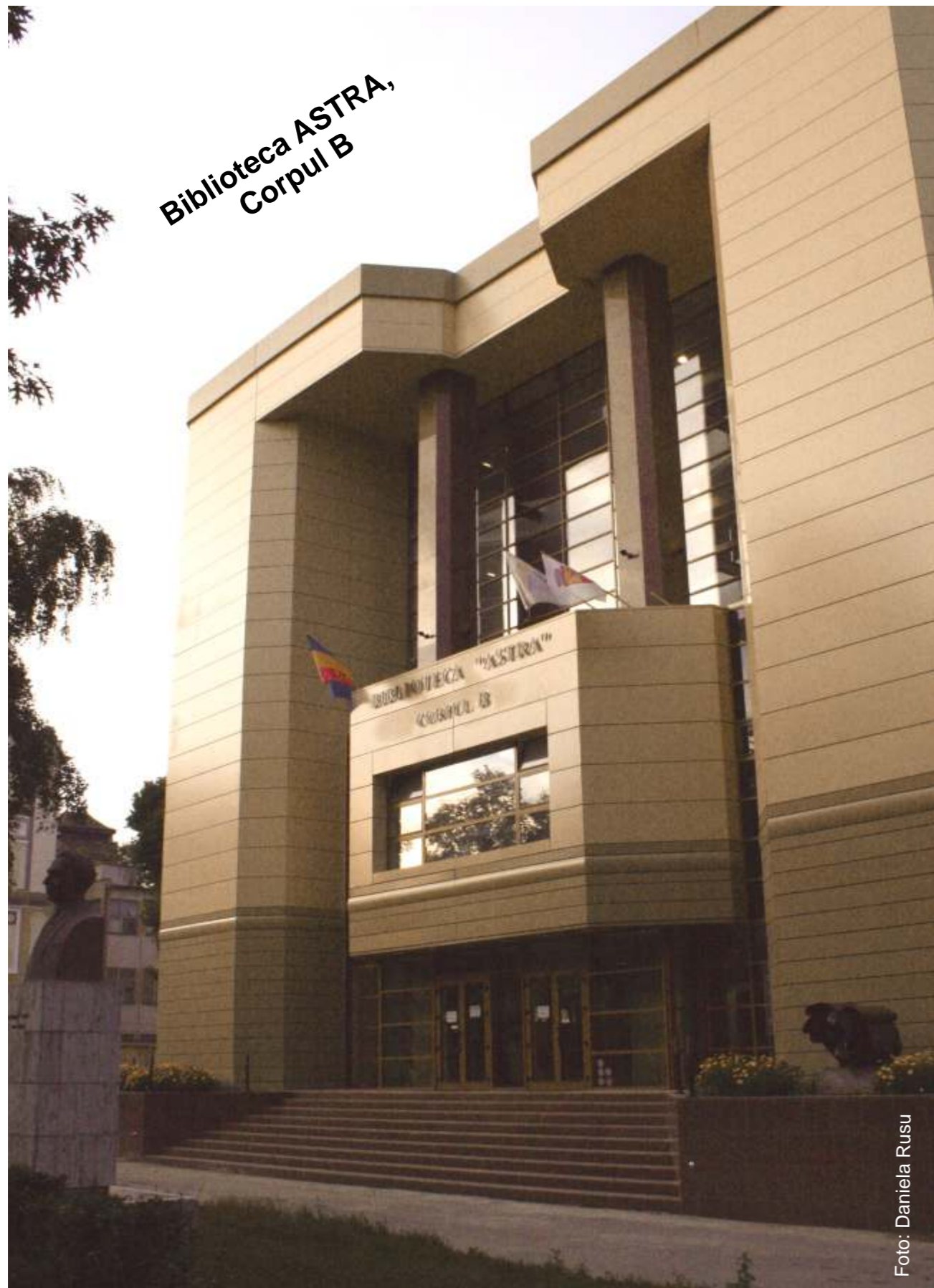
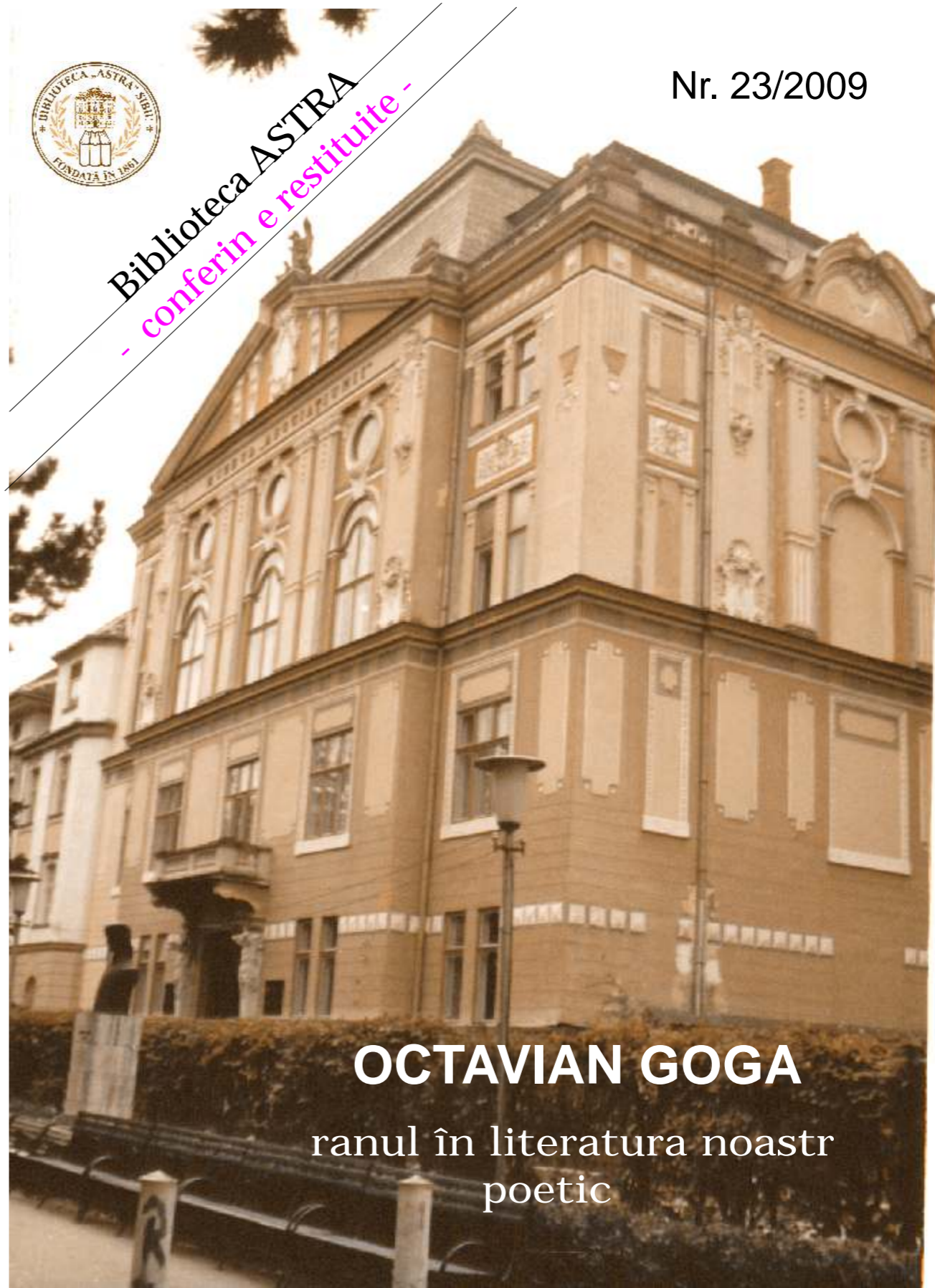

Foto: Daniela Rusu

Biblioteca ASTRA
- conferin e restituite -

Nr. 23/2009

OCTAVIAN GOGA
ranul în literatura noastră
poetic

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințe restituite

OCTAVIAN GOGA: Țăranul în literatura noastră poetică

Octavian Goga

(1881-1938)

Coordonatorul colecției: Onuc **Nemeș-Vintilă**
Grafică copertă: Daniela **Rusu**
Tehnoredactare: Maria **Bădilă**
Editor: Ioana **Butnaru**
Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 15 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. G. Barițiu, nr. 5-7, cod 550178
Sibiu, ROMÂNIA
Tel.: +40 269 210551, +40 369 561731, fax: +40 269 215775
Web: <http://www.bjastrasibiu.ro>, e-mail: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: 1843 - 4754

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i> (nr. 1)
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești</i> (nr. 2)
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș</i> (nr. 3)
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate</i> (nr. 4)
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului</i> (nr. 5)
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931-</i> (nr. 6)
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>></i> (nr. 7)
Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007	(nr. 8)
Pr. acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere</i> (nr. 9)
Ioan Lupăș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu</i> (nr. 10)
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii</i> (nr. 11)
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica</i> (nr. 12)
Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel</i> (nr. 13)
Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă</i> (nr. 14)
Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna</i> (nr. 15)
George Banu	<i>Actorul european</i> (nr. 16)
Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor</i> (nr. 17)
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers</i> (nr. 18)
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii</i> (nr. 19)
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei</i> (nr. 20)
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru</i> (nr. 21)
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu</i> (nr. 22)

Octavian Goga

Țăranul în literatura noastră poetică¹

Viața omenirii e o trecere eternă, o luptă îndărătnică pentru premenire. S'ar părea că un suflet mare, pulverizat în fărâmituri nenumărate, se agită veșnic, tresare robit de îndemnuri nouă. Această frământare spornică nu cunoaște clipele păcii desăvârșite. Sînt numai popasuri, în care se călește un nou prinos de forță și se îngroapă morții. Oștenii se premenesc în pripă și lupta se dă mai departe. Căpeteniile și lozincele se schimbă, neputincoșii se strivesc sau se trag îngrijorați la o parte. Stegarii cad răniți, dar steagul e smuls de alte brațe și flutură spre culme... Ochii lor înlăcrimați mai văd doar cîteva clipe avîntul acestei războiri și, în vreme ce se închid, oastea trece departe... tot mai departe...

În această alergare eternă a evoluției omenești, arta încă e pe cîmpul de bătae.

În nopțile de războiu ard focuri pe creștetele munților. Flacăra lor lămurește potecile în întunec și e un simbol al treziei neîmpăcate, un semn că lupta nu s'a sfîrșit...

Iată menirea artiștilor!

Fondul lor sufletesc e clădit pe un temelie de altruism, care primește în sine, frământată, se zbuciumă și din acest zbucium crează. Asemeni razelor de soare care se concentrează și se răsfrîng într'o linte, durerile și bucuriile altora, păsurile și dorințele lor se unesc în sufletul artiștilor. În lupta uriașă a omenirii pentru fericire, în fermentarea largă a progresului veșnic în vârtejul de patimi care robesc sufletele, adevăratul artist e totdeauna un luptător, dacă nu un stegar. În toate vremile a ajutat triumful ideii, – arta – prin Thirteii săi, al căror suflet a fost trîmbița fermecată care îndemna la luptă. Potrivit curentelor

¹) Acest studiu a servit de material pentru conferința ținută în adunarea „Asociațiunii” din Bistrița, în ziua de 22 Septembrie 1907.

În reproducerea textului am păstrat ortografia vremii. (n.n.)

de idei care munceau fața vremilor, arta a statornicit datorii acestor stegari. Idealurile se nasc din dorul de mai bine și tind la realizarea lucrurilor care nu există încă. Urmînd această lege, arta și-a pornit ucenicii în lupta pentru ideal. Sufletul omenesc e într'o veșnică premenire, – în el e sădită, și nu se va curma nicicînd acea „nemulțămire sfîntă“, din care răsar alcătuirile omenești.

Ținînd pas cu înaintarea culturală, cu perindarea unor nouă forme ale vieții de stat și ale relațiilor sociale, care contribuesc la formarea unor nouă curente de idei, idealurile omenerii – și astfel lozinca artiștilor, – se schimbă. Astfel arta nu e staționară și valorile estetice se premenesec. Numai fondul e veșnic, – zbuciumul sufletului în credința lui. Concepția binelui și frumosului, a utilului și a răului precum și a altor noțiuni se modifică supunîndu-se judecății întotdeauna înnoite a vremilor. Acest vulcan neadormit, care e societatea omenească, impune probleme nouă.

În evul vechiu, cînd viața era asigurată numai de tăria brațului omenesc, cînd numai oțelirea și agerimea corpului erau condițiile de căpetenie în lupta pentru traiu, arta își fixează ca un principiu fundamental cultul forței trupești, din care se naște apoteoza frumuseții plastice și a puterii materiale. Acest principiu e reoglindit în toate ramurile de artă, începînd dela epopeile lui Omer pînă la statuile lui Praxitel. Toate creațiunile antropomorfe din acest timp înfățișează cultul frumosului, alături de cultul forței. În evul mediu, cînd învățătura lui Christos întemeiază nouă principii, cînd suferința vieții pămîntești, chinul și umilința sînt arătate ca temeiurile de căpetenie pentru fericirea omenească, cînd credința religioasă străbate întreg organismul social, și idealul artei se modifică. Din învățătura nouă se întrupă inspirațiile artiștilor și, în creațiunile lor, eroii cu braț puternic sînt înlocuiți cu sfinți, al căror chip tras și trup slăbit poartă pecetea chinurilor îndurate. Deosebirea în concepția acestor creațiuni e atît de mare, încît nici nu putem căuta un moment de înrudire între statua cutărui erou mitic al Eladei, de pildă, și între înfățișarea în marmură a unui Christos din veacul al patrusprezecelea.

Alături de aceste curente generale de idei, în artă se reoglindesc și curente sau note locale rezultate din împrejurări specifice. Toate fazele mai importante, care au atins organismul social în perpetua evoluție, au influențat asupra artei și au impus artiștilor anume probleme trezite de spiritul vremii. Astfel feudalismul a creat poezia trubadurilor și mulțimea de poezii epice, iar răsărirea clasei burgheze și întărirea ei a adus cu sine sfărîmarea acestui gen de poezie. În timpul cînd, prin descoperirea Americii, Spania cîștiga un nou izvor de îmbogățire, cînd masele poporului, în asigurarea bunăstării lor economice, cîștigă nouă mijloace, care prefac organismul social – arta se desface grabnic de sub obezile concepției aristocratice și Cervantes, pe ruinele idealurilor vechi, pomenește principiile epopeii. În Germania cîntările Minnesăngerilor și

toate genurile poeziei romantice – slăbind domnia feudală – se înlocuiesc prin poezia burgheză. Acest principiu de evoluție continuă se manifestă și în alte ramuri artistice.

Curentul de idei mai puternic și mai apropiat de timpul nostru – supt a cărui influență au răsărit creațiunile artistice mai recente – e cel pornit de cugetătorii veacului al XVIII-lea și trecut prin botezul de sînge al revoluției franceze. În această vreme de dărîmare a unor așezăminte vechi, se statorcesc, în munca mare de premenire, concepții nouă. În viața de stat feudalismul e înlocuit prin constituționalism. Acest principiu nou aduce o premenire, o schimbare a valorilor estetice. În lupta de desrobire a popoarelor se naște poezia libertății naționale și individuale și cu încetul, ca un val imens care vine de departe, ca o muștrare dospită de veacuri în suflete, ca un vifor tulburat care se apropie, se ivește tot mai mult, în sufletele artiștilor, massa cu capete nenumărate, venirea celor mulți și necăjiți. Toți cugetătorii, toți artiștii își descopăr capul, și sufletul lor se deschide tot mai mult bucuriilor și durerilor mulțimii. În apus, după triumful formelor nouă în viața de stat, după ridicarea clasei burgheze pe ruinele dărămăturilor feudale, - după nouă diferențieri sociale, - arta ține pas cu dorințele mulțimii în lupta pentru desrobirea proletarilor de sub cătușele capitalismului. În locul apoteozei războiului, ni se dă apoteoza muncii. Artiștii se inspiră din conștiința socială, din sufletul celor mulți.

Romancierul își înlocuiește eroii, – în locul castelanului așează ca o problemă a cercetărilor sale pe funcționarul ostenit în munca lui de birou; poetul, în locul poeziei mînilor albe, ocrotește pe strune durerea fetei care tușește în fumul de fabrică; pictorul înfățișează munca. Monumentalitatea unui Michel Angelo în sculptură nu mai găsește continuatori, și un Rodin, un Meunier ne înfățișează trupul muncitorilor din fabrici. Concepția aristocratică a artei a fost sacrificată. În literatură un Ger. Hauptmann, Ada Negri, Zola, Gorki sînt toți purtătorii acelorași idei.

Curentele de idei nu se pot strivi între granițele politice ale unei țări. Ele se generalizează și se înstăpînesc asupra societății omenești potrivit trebuințelor locale. Lozincele culturii universale își fac drum, trezesc dureri adormite, chiamă la viață gînduri nouă și crează între luptătorii omenirii o solidaritate militantă. Lanțul evoluției își înmulțește verigile. Poporul nostru românesc încă se alătură în mod firesc la această evoluție universală. Potrivit trebuințelor sale, primește cuvîntul de luptă, frămîntă și aduce la biruință, și pe solul său, ideile progresului omenesc.

Literatura noastră, artiștii noștri, încă sînt mergători înainte ai acestei evoluții. Arta lor nu se descătușează de supt influența curentelor de idei dominante.

În puterea acestui principiu, vedem o legătură firească între concepția artiștilor noștri și a gânditorilor actuali ai omenirii. Prefacerea mare a apusului a atins și sufletele noastre și, precum în apus se îndreaptă astăzi atenția artiștilor asupra mulțimii, astfel se reoglindește și în arta noastră această concepție. Verigile lanțului nostru de evoluție însă, în mod firesc sînt mai puține astăzi. Luptele și trebuințele noastre încă n'au ajuns la nivelul celor din apus. Și în viața noastră de stat, și în frămîntările noastre sociale, și în viața noastră culturală, noi avem încă alte doruri de împlinit, alte nădejdi de realizat, care în apus s'au întrupat demult.

În literatura noastră actuală și în artă peste tot, concepția apuseană de astăzi se manifestă în simpatia artiștilor pentru masele poporului, pentru *țărănime*. Toate mințile gînditoare ale neamului nostru se străbat acum de problemele țărănimii. Cu aceiași putere se manifestă tot mai mult aceste principii deopotrivă în viața de stat cît și în artă și literatură. Cu toții ne pătrundem astăzi de ideea că cei mulți, cei fără nume, cei care muncesc, cei care își desfășoară traiul în umbră și necunoaștere, sînt puterea mare ascunsă a omenirii care se premenește. Pentru desrobirea lor, pentru ridicarea lor la treapta drepturilor pe care le pretinde spiritul vremii, pentru oameni, – luptăm cu toții.

În această luptă de desrobire, de fierbere și de biruință care trebuie să vie, artistul nu rămîne izolat. Dimpotrivă, el merge înainte, povățuit de sufletul său și de îndrumările eterne ale artei care veșnic luptă.

*

După aceste cuvinte lămuritoare, întrucît pot ierta marginile unui articol de revistă, fără pretenția unei corectitudini care poate resări numai pe urma unei îndelungate cercetări, voiu încerca să înfățișez în linii generale cum a fost privit țărănul de către scriitorii noștri, cum ni se arată cu deosebire în operele poezilor noștri.

Literatura noastră poetică abia la începutul veacului al XIX-lea începe să se deslușească – cu întîile ei începuturi – din conturul vag al dibuirilor. Pînă în acest timp, nu putem vorbi de creațiuni poetice ale artiștilor romîni de-o valoare oarecare. Toată poezia adevărată a poporului romînesc din aceste zile e numai poezia anonimă, poezia populară.

Ca să putem lămuri problema noastră, trebuie să atingem starea poporului nostru în această epocă. Să vedem cum se manifestă în acest timp viața neamului sub raportul cultural, sub raportul vieții politice și sociale. În principatele dunărene – ca și la noi dincoace de munți, – viața politică a poporului nostru poartă pecetea suferinții celei mai amare. În Ardeal Romîni

sînt cu totul izolați de factorii vieții de stat. Toată frămîntarea vieții politice a Romînilor din această țară se reduce la tulburări care nu găsesc răsunset, la nedreptățile locale ale iobagilor de către domnii de pămînt, pe care nu le alină nimeni, la umiltele petiții neîntrerupte ale episcopilor către crăescul scaun. Ca o izbucnire aprinsă a unor dureri vechi, vine revoluția lui Horia, strivită grabnic. Cei cu creștere culturală din acest timp sînt preoții – și conducătorii – lor, care se călăuzesc de dezbinări confesionale. În România e acelaș aspect jalnic. Viața politică a principatelor e diriguată din Stambulul doritor de pungi prin domni străini – fanarioți – schimbați grabnic în scaunul lor. Viața socială ni se înfățișează în aceleași culori de jale. În Ardeal, o singură clasă: țărănimea, iobagii lipsiți de ajutor și de povață, lăsați pradă poftelor de răpire și exploatare a claselor dominante și a unei stăpîniri care s'a distins totdeauna prin cea mai îndărătnică conservare a tradițiilor feudale. În Muntenia și Moldova avem *țărani și boeri*. Țărănimea, considerată ca elementul de contribuție, de bani și de sînge, - asemeni organizației sociale a evului mediu – și boerimea, care în mare parte pierduse demult însușirile vieții patriarhale și nu ajunsese nici să-și cîștige barem atribuțiile mai de căpetenie ale cavalerilor apuseni. Deoparte prostimea chinuită, ferită de orice creștere culturală, de alta boerimea povățuită în viața de stat de dogme bizantine ale ocîrmuirii, o aristocrație balcanizată în concepția ei de viață, în cultura și sentimentele ei, alterată în iubirea de rasă prin înrîuriri și încrucișări străine.

Judecînd din punct de vedere unitar, avem aceste două clase. Avem țărani și boieri. Unii lipsiți cu totul de cultură, alții împărtășiți de o cultură improprie, importată și fără rădăcini în suflete. Unii suferind în întunec, împăcîndu-se în nepriceperea lor cu starea lucrurilor potrivit zicătoarei «Decînd lumea au fost boeri și mojici», alții trăind o viață de plăceri înguste, pe deplin convinși că, numai susținînd nealterată actuala organizare socială, își pot continua traiul netulburat, și lipsiți de o superioară educație culturală, care le-ar fi putut ridica rostul cugetelor pînă la nivelul sentimentelor umanitare.

Trăgînd o concluzie din aceste lămuriri, ni se impune constatarea că orice artist din aceste vremi, neputîndu-se ridica decît din aceste două clase sociale, va purta în mod firesc pecetea gîndirii mediului din care s'a zmulș. Mînuitorul condeiului, ridicat din țărani, în Ardeal va avea o legătură mai intimă cu semenii săi; cu scrisul lui, se va îndrepta mai mult celor mulți, țărănilor, – pe cînd scriitorul Țării romînești va privi pe țaran potrivit tagmei din care face parte. Vom avea două concepții sociale opuse, pe care, în lipsa unor termeni mai nimeriți, le vom putea numi: concepție *aristocratică și democratică*. Dăinuind aceste diferențieri sociale pînă în vremi tîrzii și susținîndu-se și în zilele noastre, aceste concepții trăiesc încă, și deosebirile lor se ivesc în literatură. Aceste pot fi privite ca un fir roș în constatările noastre,

și contribuiesc mult la explicarea rostului literaturii ardeleno și a literaturii din regat în manifestările ei care privesc țăranul – ca subiect literar.

Literatura noastră artistică din aceste vremi e o oglindă în care se răsfrînge concepția celor două clase. Iată cum ne prezintă d. Iorga, în cartea sa: Istoria literaturii române din veacul al XVIII (vol. II p. 3), tabloul general al vieții noastre literare dela începutul veacului al XIX-lea: «Unul cîntă celor umili și cărturari, ascultătorilor supuși și recunoscători, povești din cărțile sfinte, episoade din narațiunile bătrîne, glume de ale tuturor; altul preface în romînește pentru aproape acelaș public povestirile pe care le cetea cu patimă Europa civilizată, lungile romane sentimentale în versuri prozaice; cutare fură prozei chiar și expunerea evenimentelor de politică curentă pe care le înșiră tacticos și răbdător în lungi exametre bune pentru somnul de după amiază al comozilor noștri străbuni; cutare alții își torturează mintea pentru a da iluzia de simțire unor stihurele de ietac, menite să creeze pasiuni la elegantele cucoane ale timpului său, să reție în lanțurile poetului pe vreo zburdalnică Marghioală sau Casandră».

Desigur că în aceste vremi literatura noastră nu-și îndreaptă privirile spre țăran ca subiect literar, și dacă se amintește țăranul, această amintire nu izvorește din simpatie. Scriitorii români din principate – Conachii, Văcăreștii, Beldiman, – părtașii clasei aristocrate, nu-și scot subiectele din viața țăranului. Ianăchiță Văcărescu a scris versuri lirice ușoare, a făcut jocuri de spirit, mai mult sau mai puțin rafinate, Conachi și-a gemut plîngerile simțite sau manierate în versuri care proslăveau „*amoriul*“ multelor sale iubite, o Zulnie, o Margioală, cum le caracterizează d. Iorga: «oftări preliminare, un trivial cîntec de triumf cu obscenități ca podoabe, iar la urmă dacă intervine moartea sau despărțirea, oftări finale, retrospective, scărmanături tragice de barbă boerească».

Și la unul și la altul s'a ivit arareori nota patriotică pe liră, iar răsunetele acestui sentiment au fost totdeauna purcese din reflexul judecării politice și sociale a clasei din care făceau parte, și era atît de jalnică judecata acestei tagme de oameni. Pleava Bizanțului spulberată peste întreg întinsul acestor țărișoare, a cuprins ca o pecingine trupul boerimii de baștină. S'a curmat repede acel sentiment de frățietate patriarhală care unea odinioară pe boer cu plugarii săi... Ișlicul și giubeaua au corcit sufletul... Terșiții flămînzi ai Fanarului ajunși la cîrmă au împins mințile pe alte drumuri. E o sete selbatică după argint, o hămesire bolnavă care cere și sfanți și galbeni. În acești ani păgîni se sfarmă o lume întregă. Se îngroapă tradiții, credințe, nădejdi... Scara ierarhiei boerești se urcă repede, protipendada apropie grabnic pe vechi și noi... Doar cîte un vornic bătrîn mai murmură amărît în barbă blestemele unei mîndrii răzvrătite... Dar tagma se dă la ogașia nouă...

Scrisul acestor zile e pornit din îndrumarea vremii schimbate.

Ei își iubeau țara, dar o iubeau cu sufletul boerimii din acele vremi, în care nu se putea zămisli un strigăt de revoltă pentru durerile celor obidiți. Nu se puteau ridica cu mintea la acel nivel înalt al sentimentelor umanitare, care ar fi putut trezi un accent de compătimire pentru prostime, pentru țărani. În poeziile lor patriotice slăvesc sau veștejesc evenimente zilnice:

Politica cea vicleană cu cei toți Grecii din fire

Și Fanarul care arde seul topit cu cruzime

(Conachi)

Toți care s-au socotit datori să așeze în versuri amărăciunile zilnice: Pitarul Hristache, Alex. Beldiman, Zilot Romînul, Naum Rîmniceanu, erau preocupați de faptele ocîrmuirilor vremelnice față de care își spuneau părerile. Ca să lămurim sentimentele lor pentru mulțime, pentru țaran, le vom arăta judecata asupra lui *Tudor Vladimirescu*, acest idol al țăranilor munteni.

În acele zile, cînd oastea țărănească a lui Tudor se ridica împotriva străinilor și cere dreptate, Alex. Beldiman scrie în „*Jalnica Tragodie a Moldovei*“:

Un Tudor răzvrățitoriu,

Un Toader Vladimirescu om viclean înșelătoriu,

Învrăjbitoriu de noroade, de rele iscoditoriu;

iar pe „mojici“ îi amintește cu dispreț și epitete înjurioase, Naum Rîmniceanu, în *Istoria sa romînească* în versuri, scrie asemeni:

Zavera lor a fost

Cu pornire fără rost,

Numai să ne jefuiască,

Țara să o prăpădească.

Se scriu aceste despre Tudor Vladimirescu, cel ce poate fi judecat ca cel dintăi care a încorporat într'un mare strigăt de revoltă durerile țăranului din Principate. Pe cît de vitrege au fost strunele acestor cînturari, pe atît de calde, alintătoare, duioase sau încrezătoare sînt rîndurile poeziei populare, care slăvește pe acest Mîntuitor al celor apăsăți:

Domnul Tudor e cu noi,

Dumnezeu fie cu voi.

sau

De frica lui Tudorică,

Nu vezi boerii prin sticlă.

Soartea țăranilor din aceste vremi de obidă și stoarcere se oglindește în poezia populară:

Astă iarnă am iernat

*Într'un bordei afumat,
Picătura m'a picat,
Crivățul m'a înghețat,
Roibul că mi-a leșinat.*

(Teodorescu)

Țăranul care era istovit de bir, schimgiut de străini, care își plînge amărăciunea în astfel de cuvinte-sublime prin grozavul lor adevăr:

*Cînd mă plecam să beau apă
Mă loveați cu pușca 'n ceafă
Și beam apă sîngerată
Cu măsele amestecată,-*

(Gaster)

acest țăran simte tot mai mult prăpastia largă desfăcîndu-se între dînsul și boier. Aceste vremi de amărăciune strivită ne-au dat pe haiduci și poezia lor. Țăranul haiducit începe să-și facă dreptate singur:

*La crucea de iatagane
De te-aș prinde, cațaoane,
Să-ți dau foc la fustanele,
Să scape țara de ele
De rele și de belele.*

Am atins în treacăt acest paradox, ca să vedem cît de mari, cît de acute erau deosebirile de judecată a acestor două clase: boieri și țărani. Desigur că va trebui o mare premenire a sufletelor, o puternică regenerare a conștiinții prin civilizație, ca viitorii scriitori ieșiți din clasa boierească să simtă o simpatie pentru țăran în scrisul lor.

Scriitorii de versuri din Ardeal – de oarecare importanță – sînt cu toții răsăriți din țărani și au o legătură sufletească cu mulțimea. Dar această legătură nu se manifestă la dînșii prin tendința de a încremeni pe hîrtie durerile sau bucuriile semenilor lor, ci prin faptul că ei se *adresează țăranului* cu scrisul lor. Subiectele și le aleg din lectura curentă străină, pe care o refac după putința lor, ca Ioan Barac, sau versifică subiecte religioase, ca Vasile Aron. Nici «Leonat și Dorofata» a lui Aron, nici «Risipirea Ierusalimului», nici chiar «Arghir și Elena» ale lui Barac, nu întrezăresc o scînteie barem din focul tulburat în care ardeau suferințele poporului românesc în sufletele maselor din Ardeal. Și talentatul Budai Deleanu, - în Țiganiada sa, între multele accente de vestejirea Ungurilor, Grecilor, Papistașilor, - nu e povățuit de alte gînduri, de suferințele țăranului. Sînt caracteristice rîndurile din poemul său „*Trei viteji*” care lămuresc binișor judecata generală a Ardelenilor asupra înstrăinării claselor superioare din Principate:

*Dar știi cum să românește
Acolo nimeni bucuros nu cetește;
Mai bine vor ei pe limba grecească
Sau pe elinica, care n'o înțeleg,
Ca zile întregi să se iglindisească,
Decît a grăi românește întreg.
Ba li rușine a se zice Romîni,
Și în patria sa ei se află străini.*

Resumînd concepția creațiunilor artistice pînă la anii treizeci ai veacului al XIX-lea, putem constata că, în operele poeților sau versificatorilor noștri din acest timp, *țăranul* nu se ivește ca subiect literar, și sentimentul scriitorilor față de țărănime nu trece nici în rău barierele sentimentului general al clasei din care înșiși făceau parte.

*

În acest timp de dibuire, de orbecare, de nedumerire se ridică încetul cu încetul, ca un vifor care premenește, ca o furtună care se deslănțuie tot mai puternică zdrobind, sfărîmînd uscături și purificînd atmosfera grea – un nou curent de idei. Din Ardeal, din pămîntul batjocorit de umilințe, din țara frămîntată în sudoarea unui popor de țărani, vine acest curent nou. Cîțiva cărturari răsăriți din popor, primind învățătura Romei – în chiliuțele lor singuratice, răzimați pe cărțile bătrîne – și-au întors privirile spre acest neam batjocorit și, împintenați de îndemnul demnității strivite, căutînd un razim, un cuvînt de mîndrie pentru sufletul lor apăsător de umilință, în îndelunga lor cercetare au descoperit: *limba lor*. Filologia și istoria lui Klein, Șincai, Maior a încorporat razele unui nou ideal. Ei au adus mîndrie în sufletele descurajate, au adus neamului românesc conștiința de demnitate care a înviorat pe cei apăsători. Supt influența lor, cărturărimea a început a se desface din negura veacurilor posomorîte; din mințile primenite, din sufletele regenerate, primește întrupare: conștiința națională. Acest curent de idei, înfrățindu-se mai tîrziu cu spiritul nou al vremii, statorește un nou ideal, un nou cuvînt de luptă pentru scriitori: *idealul libertății naționale*. Acest ideal luminează fața vremilor viitoare și va lumina încă pînă la împlinirea lui.

Literatura își trimite în luptă toți ostașii pentru idealul nou. Lira vechilor cîntăreți se sfarmă. Încorporările poetice răsărite din cultura răzimată pe clasicismul grec, sau înfiripate din imitarea greșită a formelor de civilizație ale Europei – sînt strivite. Se simte o nouă suflare, o fierbere aprinsă, și în acești ani se naște: *poezia patriotică sau politică*. În locul cîntăreților de modă, răsar suflete inspirate de-un ideal.

Acest curent a fost transplatat în Muntenia de însuflețitul dascăl *Gheorghe Lazăr* și trezit în Moldova de Gh. Asachi. A fost întărit în curînd prin spiritul dominant al vremii și a adus cu sine fermentația largă, care s'a manifestat în toate ramurile vieții noastre și din care a rezultat transformarea stării politice, sociale, culturale – care au creat o nouă concepție literară.

Care sînt principiile fundamentale, care e rostul adevărat al curentului național? Ni se impune această întrebare, pentru că răspunsul ne va lămuri în problema noastră.

Dezvoltarea în sens național cere o întrebuițare a tuturor forțelor morale sufletești și materiale ale unui neam și înlăturarea tuturor împrejurărilor care împiedică valoarea acestora. Instituțiile economice și politice, care se întemeiau pe principiul de favorizare a unei tagme, ca iobăgia, trebuiau sfărmate; egale drepturi și îndatoriri cereau întrupare, ca întreg trupul unui neam să poată fi adus în mișcare rodnică. Trebuia înlocuit sistemul financiar al evului mediu, – întemeiat numai pe contribuția iobagului stors, – și trebuia creată o măsură de contribuție pentru toate păturile sociale. Numai astfel putea prinde un avînt viața culturală a unei țări. Nu se mai putea susține sistemul administrativ și justițiar, care era o unealtă a intereselor de clasă. Trebuia o constituție, care să pună dreptul și legea în slujba interesului obștesc.

Vedem deci, că direcția națională, curentul național care stăpînea spiritul vremii, prin interpretarea lui primenită, impunea nouă datorii de împlinit popoarelor. Această mișcare e favorabilă masselor și are darul de a schimba concepția scriitorilor noștri asupra țărânimii.

Din acest timp răsar condee mai puternice, și noi ne vom da silința să înșirăm în treacăt numai pe cele mai de seamă. Acest curent, în mod firesc îndreaptă privirile gînditorilor asupra mulțimii: „Proști dar mulți“, scrie în «Alex. Lăpușneanu» Const. Negruzzi, și «norodul» e privit cu alți ochi, cu mai multă simpatie de scriitori.

Lozincele vremii: redeșteptarea națională și crearea unor forme nouă ale vieții de stat și ale organismului social nu se puteau îndeplini fără aducerea în mișcare a masselor. În atmosferă plutea o idee mare, – care înfierbînta deopotrivă sufletele. Trebuia dezgropată mîndria adormită a unui neam chinuit; trebuia trezit un avînt de încredere în sine, de demnitate repulsivă. Se aștepta o zguduire, care va schimba totul în temelii. Cei înșelați de atîtea ori nu mai credeau ușor. Trebuia strigăt de fanfare, răsunetul plin al tulnicelor războinice, care să amuțească geamătul unei jelanii statornice. Nu era aceasta o vreme pentru ascultarea durerilor mici. Artistul acestor zile are gesturi largi de retor. El îndrumă, convinge, amenință. Fraza lui e pripită și avîntată, nemigălită și cu greșuri.

Iată de ce scriitorii din acest timp se pierd mai bucuroși în apoteoza originii noastre daco-romane și cântă imnuri de mărire Romei. Dela Asachi și până târziu, întreaga poezie noastră patriotică e încătușată de imaginea strălucitoare a unei origini glorioase. Trecutul, trecutul răsărit din fantazia aprinsă, inspiră pe poeți. Gheorghe Asachi cântă:

*Cele neguri, ce 's în rîpa Fleghetonului născute,
A lor aripi întinsese peste-a Dachiei cîmpie,
Iar fantome-a rătăcirii prin un somn de trîndăvie
Ținea mult timp îngînată a Romanilor virtute.*

*Muzele 'n nemernicie spăimîntate-umbla și mute,
Nendrăznind idioma patriei din cenușa ei să'nvie,
Numai Zefirul și rîul cu 'ntristată armonie
Îngîna gemînd a patriei strălucirile pierdute.*

*Însă Pronia 'ndurată ne-au sfărmat fatale fiere
Și în zare-acum resare dulcea zorilor scînteie,
Ce pre soarele vestește de la depărtate sfere.*

*Ș'așteptînd Moldova ziua cînd văzu raza întăia
Înălțînd spre stele ochii cu 'n suspin de mîngîiere:
«A 'nvierii mele» zis-au «ziua 'ntîi va fi aceia».*

Am reprodus această frumoasă invocare a trecutului, pentru-că e o nemerită caracterizare a întregii producții poetice patriotice. Dela Asachi începînd, întreaga garda numeroasă a poeților e robită de acest subiect, care stăpînește strunele pînă în vremi depărtate.

Aceasta e literatura «ideologilor de la 48», care își revarsă influența pînă în zilele noastre. Alexandrescu, Eliad Rădulescu, Mureșanu, Bolintineanu, până la poetae minores ca Sion, Tăutu, Aricescu, Iosif Vulcan, cu toții sînt frămîntați de aceleași avînturi ditirambice. În scrisul acestor romantici, țăranul e mai totdeauna un țăran ireal, un descendent al glorioșilor legionari, menit să lupte asemeni strămoșilor săi, să moară sau să învingă. În atmosferă plutea o idee, care robea sufletele: ideea libertății. Poetul acestor zile e un Thirteu, lira lui se schimbă în buciul războinic:

*De fulgere să piară, de trăznet și pucioasă
Ori care s'ar retrage din gloriosul loc...*

E un zbucium, un delir, care stăpînea inimile:

„Fală și mărire ție, țara noastră binecuvîntată și cuvîntătoare de Dumnezeu... feciorii Hunilor s'au încumetat să te supue și tu ai fost peștera

ciolanelor lor... potopul Asiei a avut să înghită lumea și tu ai fost slăvită lumii... un neam de viteji au râvnit la turmele tale și la grânele aurite ale holdelor tale, și tu ai legat pe viteji doi câte doi, și ai arat cu dînșii țarina și au sămănat cu sîngele lor dumbrava roșie – pădurea sîngelui“.

(*Alecu Russo, Cîntarea Romîniei*)

Poetul acestor zile putea folosi numai imagini mărețe: Carpații, uriașa cingătoare de munți, cuibul de șoimi, Dunărea bătrînă, zimbrul Moldovei. Trebuiau figuri puternice din trecut, care să îndemne la luptă: Un Mircea care apare ca o umbră de mustrare la Cozia, un Ștefan cel Mare sfărîmînd oștiri și spulberînd dușmani, un înfricoșat arhanghel războinic: Mihail. În fața acestor imagini de strălucire, în această lume de eroi, de împărați și domni, cum putea fi adus țăranul? Ce notă stridentă ar fi fost cîntecul care ar fi înfățișat pe *adevăratul țăran*, în această simfonie de mărire? Țăranul, necăjitul om al gliei, moșicul lui Beldiman sau Conachi, stors de bir, chinuit de slujbași, lipsit de carte, lipsit de orice libertate, exploatat de toți, cum se putea înfățișa? Desigur că nu cu chipul și asemănarea lui adevărată, desigur că nu:

Ostenit și plin de apă

Cum vin sara dela sapă,

Cum ni-l înfățișează poezia lui, această oglindă curată și fără greș a sufletului său. Îi trebuia cel puțin o haină de Duminică, sau, dacă nu, o împrumutată haină în care-l învălea cu prisos fantasia exuberantă a poetului. Trebuia un țăran frumos, un țăran sănătos, un chip de mulțumire, de încredere în viitor, de putere, de bărbăție, de seninătate, care să preamărească „Mărirea Strămoșilor“. Crearea unui astfel de țăran era o necesitate a vremii. Astfel ni l-au dat poeții acestor zile.

*

Orice mișcare de redeșteptare națională îndreaptă în mod firec atenția asupra productelor poeziei populare. Aici sînt izvoarele, care premenesc poezia artistică și-i dau puțința de a se apropia de sufletul unui popor întreg. Astfel, toate neamurile – în epoca lor de luptă națională, - ș'au întors privirile spre acest izvor de viață. Astfel s'a întîmplat și la noi. Dela anii treizeci începînd, Alecu Russo și alții au ajuns a înțelege farmecul literaturii populare. Alături de robia egipteană, în care încătușase limba noastră curentul latinist, alături de poemele făurite din expansiunea dorului de mărire, începe cu încetul să se deslușească un nou curent, întemeiat pe principii mai sănătoase. Alecsandri, robit de frumusețea baladelor și doinelor auzite din popor, începe a înțelege că o literatură romînească nu se poate închipui decît creîndu-se o

înrudire intimă cu producțiile folklorice. Astfel tânărul fiu de vornic, întors din Parisul care se frământa de valurile unui spirit de avânt liberal, în care triumfase de atâtea ori înfricoșata maiestate a poporului suveran, unde condeii unui Béranger aducea un prisos de vlagă și sănătate în literatură prin versurile sale care slăveau pe cei dela țară, – venit din Paris unde răsuna tot mai puternic preludiul dezrobirii universale – tânărul fiu de boier în sările de vară ascultă pe strungarii și bacii dela stîni și rămîne uimit de farmecul poveștilor, încătușat de jalea legănată a cavalului. Din casa lui boierească, el pornește spre munte, se ridică pe piscurile Carpaților, privește soarele cum împletește cununi de raze brazilor, vede vulturul plutind în pacea lui măreață pe bolta senină, vede Bistrița alunecînd cu undele ei de argint, vede plutașii cu mînele răsfrînte ferindu-și pluta de stînci, vede ciobanul răzimat pe măciucă cu ochii pierduți în albastru, vede desfășurîndu-se departe cîmpia largă, vede oameni, plugari, boi plăvani, – aude clopotul unei mănăstiri, aude o doină tremurată din fluer... și în vârful de munte pe perna de mușchiu tolănit, – ochii lui se închid a lene și din această feerie a ochiului, din această sărbătoare a firii, în fantazia lui se plămădește cîntecul... E soare, e cald, e pace, e senin... Firea întregă își îmbie podoabele, – și omul e fericit.

Și Alecsandri a fost omul fericit. Întregă poezia lui s'a făurit purtînd semnul acestei concepții. El a văzut de departe – a văzut de sus – din vârful muntelui ori din fereastra casei sale boierești. Astfel a văzut lumea întregă, astfel s-a înfiripat concepția lui de viață, optimismul lui, astfel a privit și pe țaran.

În poezia lui patriotică se oglindesc problemele zilelor sale, pe care Alecsandri le zugrăvește cu mai multă putere, cu mai mult talent, dar care se înfățișează purtînd pecetea ideilor dominante.

Idealurile vieții politice actuale, se ivesc în poezia lui patriotică. Dela început, – înainte de revoluția fără sînge din 1848 a țării romînești, unirea principatelor, domnia lui Cuza, alegerea lui Carol, – pînă la războiul de independență, toate evenimentele de oarecare însemnătate au fost cîntate... Alecsandri era un agitator zilnic, un suflet impulsiv care totdeauna își spunea cuvîntul... fie alegere de domn, fie zidirea castelului Peleş, fie cununia unui prieten...

Judecata lui, sentimentele lui, filozofia, nu s'a desfăcut dintre granițele judecății generale a vremii. Astfel a privit și pe țaran. În scrierile lui, în poezia lui el ne-a dat pe țaranul pe care-l cerea judecata vremii și pe care ni-l putea da sufletul lui de Petroniu.

El privea pe țaran cu simpatie, cu sentimentul de bunăvoință și dragoste al spiritelor umanitare, dar îl vedea de departe. Părtaș al unei clase sociale izolată de țărani, el nu se putea coborî la acest om necăjit. La moșia lui

el vedea pe țăran cu ochii unui bun domn de pământ. Dar nu se putea ca acest mare boier să pătrundă în bordeiul păraginit al muncitorului, să înțeleagă pe deplin nevoile acelei gospodării sărace. El vedea în excursiunile lui pe Romîn la cîmp, vedea pitorescul, vedea frumosul și trecea mai departe. Vedea sapa răsturnată pe glia neagră strălucind în razele soarelui. Dar nu înțelegea strălucirea sapei și nu înțelegea amărăciunea gliei. Nu s'a apropiat de adevărata viață a țăranului. Ușa bordeiului țăranesc n'a deschis-o.

Astfel Alecsandri ne-a dat un țăran închipuit, împodobit cu tot ce putea răsări din fantazia lui de poet. N-a dat un țăran frumos – țăran vesel – țărancă zglobie:

*Purtînd cofița cu apă rece
Pe ai săi umeri albi rotunjori,
Juna Rodică voioasă trece
Pe lîngă junii sămănători.*

Ne-a dat un țăran mulțumit cu întocmiri bune, cu prisos de avere:

*Pe cîmpul neted ies Romîinii cu-a lor pluguri,
Boi plāvani în cîte șese trag, se opintesc în juguri.*

*Cosașii lui sînt „veseli“, „Romîncuța“...
... suflă 'ncet peste cofiță,
Și cu apa ne 'ncepută udă «rumena»-i guriță,*

«Sămănătorii» lui glumeți, voioși, împăcați cu soarta. „Cîmpul“ „răsună 'n mare zgomot de voioasa argățime“...

Fără a mai insista asupra poeziilor lui Alecsandri care se cunosc, vedem cît de departe e această poezie frumoasă de adevăr... Alecsandri, după cum a îndreptat și întocmit poeziile populare pe care le-a cules, astfel a întocmit după felul său de judecată adevărata stare a țăranului român. Desigur, țăranii în mijlocul vieții lor reale sînt tot atît de departe de însușirile pe care li le atribuie fericitul bard, cît de departe de realitate au fost „Boi plāvani în cîte șese“ la plugul bietului țăran, căruia prin legea de împrumut nu i s'a dat nici un petec de pășune ...

O frumoasă irealitate e poezia țăranului lui Alecsandri, cum ni-l arată în Pastelele sale și chiar în cîntecele „ostașilor noștri“.

*

Trecînd mai departe la scriitorii contemporani, nu vom găsi unul singur care să se desfacă de supt influența judecății generale. Individualitatea puternică și măsura mare de producție a lui Alecsandri era biruitoare și stăpînea mințile. Un scriitor care nu s'a lăsat robit de această judecată, al

cărui condeiu n'a bătut drumul celor mulți, e *Anton Pann*. Pann însă e mai mult un puternic talent reproductiv decât un spirit creator. Nici educația lui nu-l făcea să se atașeze la spiritul curent al vremii: „Dela lume adunate și iarăși la lume date“, acest motiv al scrierilor sale îi lămurește deplin activitatea. Pann a fost mai mult un folklorist, și astfel felul cum în scrierile sale se înfățișează țăranul, e întrupat din măsura de judecată cu care țăranul se privește pe sine însuși. Nu intră deci în cadrele năzuințelor noastre.

*

Poezia lui Alecsandri a rămas stăpînă mult timp. După marele maestru au venit ucenicii, epigonii, indispensabila ceată a drumetilor fără noroc, care bat cărările unui suflet mare fără a putea ajunge vre-o culme.

În acest timp îndelungat, țara romînească a trecut prin o mare prefacere internă. Principatele s'au unit, vechile forme ale vieții de stat și ale organizării sociale s'au înlocuit. Nădejtile ideologilor de la 48 au fost realizate.

În acest proces de dezvoltare internă, România a urmat exemplul statelor din Apusul Europei. Și în alcătuirile ei, deci și în consecvențele acestora, România a ținut pas cu Apusul.

În Apus viața constituțională a schimbat cu totul fața societății. Pe ruinele feudalismului urgisit s'a ridicat triumfătoare clasa burgheză. Tendințele de înnoire, de însănătoșare, de egală îndreptățire s'au încorporat în lege, dau nu s'au tradus în faptă.

Ideile conducătoare ale revoluției franceze, transpuse în realitate, nu mai semănau deloc cu concepția lor ideală. Au ajuns parodii jalnice, adevărate caricaturi. Au revenit vechile nevoi în altă înfățișare... Același absolutism al vieții de stat, aceleași bariere pentru mulțimea nevoiașă, aceiași scară a ierarhiei sociale. Societatea nu s'a mîntuit de păcatele vechi... A rămas vie și pe mai departe – aceiași frică și ipocrizie... și mai ales aceiași ură în sufletele oropsite.

Parvenitismul cu setea lui după bani a cuprins în mreaja lui mințile. Se ridică mulțimea de fabrici, o intensă viață comercială și industrială. Industria manuală se prăbusește. Capitalismul crează o întrecere uriașă, pofta de îmbogățire crește. Se anunță o nouă clasă de covârșitoare influență pe toate terenele vieții publice: plutocrația, iar ca rezultat al acesteia: muncitorimea proletară. În locul aristocratului feudal: capitalismul zilelor noastre: în locul iobagului legat de glie: muncitorul de fabrică lăsat pradă puternicilor zilei. Un val nou de durere cutremură apusul... Constituționalismul vieții moderne n'a adus schimbarea, ușurarea dorită. Sub bluza albastră a muncitorului de fabrică, e inima copleșită de aceleași dureri ca și sub sumanul țărănesc.

Această prefacere a schimbat și cursul ideilor în viața filozofică și literară din străinătate. *Massa* s'a emancipat de sub interdictul bimilennar cu care a fost oprită de a intra în artă și literatură. Acum s'a ivit deodată zdrențuită, palidă de foame, cu trupul diform de-o muncă de robi, cu sufletul zbuciumat de ură. La banchetul mare al vieții, pentru acești nenorociți nici când n'a fost o masă întinsă. Statul și societatea le sînt vitrege și astăzi... dar arta și literatura i-a primit demult... (Courbet, Millet, Meunier...) Valorile estetice se înlocuiesc și școala romantică se pierde. Artă ține pas cu evoluția ideilor morale ale vremii, pe care le lămurește atît de luminos gînditorul Spencer: nimeni nu poate fi pe deplin moral pînă nu toți sînt morali; nu poate fi nimeni cu totul liber, pînă cînd toți nu sînt liberi; nu poate fi nimeni pe deplin fericit, pînă ce toți nu sînt fericiți. Acest altruism e nota distinctivă a creațiunilor literare din epoca nouă. Acesta e crezul nou al artei din apus.

*

Cam prin împrejurări similare a trecut România în prefacerea sa. Forma apusului a fost introdusă și aici, și s'a lucrat cu multă căldură pentru realizarea lozincelor vremii... Dar pe cînd în apus zdrobirea feudalismului s'a săvîrșit prin clasa burgheză care se întărise, în România întocmirea nouă a rezultat din străduințele cîtorva fii entuziaști de boeri. O clasă burgheză dătătoare de măsură nu s'a putut crea încă, cele două clase: *boeri și țărani* au rămas și mai departe. „Cei mai culți – cum scrie d. Gherea – din păturile sociale superpuse, chiar sub conducerea oamenilor care aparțineau și aparțin generației dela 1848, au început să organizeze statul modern și astfel s'a creat o ocupație care a luat proporții mari în țară la noi: *politica* și o ocupație ale cărei proporții sînt curat îngrijitoare: *politicianismul*“.

Vechea stare de lucruri încă nu s'a curmat, și toate suferințele vechi ale țaranului nu au fost alinate.

Mișcarea literară a apusului, care își înlănțuia simpatia de cei mulți și nedreptățiți, trecută în România, trebuia în mod firesc să îndrepte privirile nu spre muncitorimea de fabrici, care nu există, ci spre *țărănime*.

O nouă concepție primește întrupare potrivit acestor idei. Iubirea adevărată a țărănimii, dragostea de moșneanul muncitor, înțelegerea durerilor și bucuriilor lui călăuzesc condeele nouă. Scriitorul nu mai vede în țaran nici pe mojiul lui Beldiman, nici pe rumenul plugar mulțumit al lui Alecsandri, ci pe muncitorul necăjit al pămîntului, pe bietul om dela țară care tînjește.

Eminescu, acest profet al gîndirii romînești, e luptătorul dintăiu al noului curent, care prinde tot mai puternice rădăcini și determină și judecata literară a zilelor noastre:

*Vai de biet Român săracul,
Îndărăt tot dă ca racul;
Nici îi merge, nici se'ndeamnă,
Nici nu-i este toamna toamnă,
Nici e vară vara lui,
Și-i străin în țara lui !*

Unde sînt cîntecele de mărire, unde e avîntul ditirambic al lui Alecsandri?

*Numai umbra spinului
La ușa creștinului...*

Unde sînt «Sămănătorii» voioși, unde e aristocratica Rodică cu umerii albi rotunjiți?...

Schimbarea e evidentă... și nu e nevoie să mai insistăm. Dela Eminescu pînă în zilele noastre concepția scriitorilor în această materie nu se schimbă.

Pentru poetul zilelor noastre, doina:

*Nu-i plînsul unei inimi numai
Și-al unei clipe trecătoare,
Ci neamul nostru 'ntreg își plînge
Durerile de care moare !*

O iluzie sfărmată de demult sînt cuvintele vechi: Doină, doină, cîntec dulce...

În asemenea accente cîntă pe țaran Vlăhuță și dela dînsul întregă pleiada literaților nou-veniți. Datoria noastră fiind a fixa un curent de idei, nu vom stăruia asupra scriitorilor singuratici.

Unul singur ni se impune, a cărui apariție e hotărîtoare pentru viața literară a neamului nostru și care se înalță biruitor deasupra, al cărui condeiu a zugrăvit cea mai mare parte din povestea țaranului nostru: e *George Coșbuc*. Cuprinzînd în cîteva cuvinte concepția literară a lui Coșbuc, vom spune că Coșbuc e cîntărețul frumosului *real* în viața țaranului român, cu deosebire a țaranului ardelean. Poezia lui Coșbuc e o poezie adevărată.

Vom cita frumoasele cuvinte ale lui d-lui Gherea: „Coșbuc a trăit la țară; mic copil, el se juca și se trîntea în zăpadă cu copiii pe străzile satului, de aceia peisajul lui sătesc de iarnă a așa de adevărat. Flăcău, el se juca cu fetele; dragostea țărănească o cunoaște nu din auzite, de aceia e atît de duioasă, frumoasă, naturală în poeziile lui. Toată viața țărănească dela bucuria și veselie nuntii pînă la durerea morții, toate necazurile țărănești, le cunoaște Coșbuc, nu din cărți, ci trăite de el, le cunoaște prin legătura de sînge, de aceia întregă această viață e zugrăvită cu adevăr și atîta sinceră simpatie. Și iarăși, natura minunată a cîmpului și munților Coșbuc o cunoaște nu din peisajele pictorilor; el n'a venit la sat să respire aer curat, el nu s'a îmbrăcat ciobănește

pentru bal mascat“. Alături de farmecul vieții țărănești, alături de frumosul acestei vieți patriarhale, ochiul cercetător al poetului a pătruns și în taina durerilor acestui neam de oameni. El a înțeles păsul lor, a cunoscut vrerile lor, nu s'a îmbătat de soare, ca ochii lui ajunși la întunec să nu mai vadă. A rămas înfrînt de jale în fața omului legat de glia care hrănește pe alții... și în sufletul îndurerat de amărăciune, cu inima fulgerată de fiorul durerii strămoșilor săi, cu patimă sfîntă de profet a încătușat în vers această durere mare... durerea celui „flămînd și gol, făr'adăpost“.

E o glorie a literaturii românești această cîntare.

*

Poezia „Noi vrem pămînt“ va fi un simbol de îndrumare pentru literatura viitorului. Artistul de astăzi și artistul de mîni sînt luptătorii durerilor mari. Vremea noastră cere cîntăreți ai adevărului. Zilele noastre sînt grele. Omenirea se zbuciumă bolnavă de suferințe. Adevărate sînt cuvintele gînditorului: ¹⁾

«Spiritul vremii a devenit serios și va trebui să îndrume pe alte cărări arta; arta, orice ar zice Schiller, nu poate fi sincer veselă, cînd viața e serioasă... Fața poate rîde, dar buzele rămîn mute. Zadarnic se va socoti, în mîndria ei, un loc sfînțit, în care nu va trebui să răsune ecoul luptelor și durerilor din afară, adevărul dur își reclamă drepturile sale... Arta până astăzi tresărea mînioasă de cîte ori o bucată de adevăr brutal îi tulbura cercurile pașnice... Numai chipuri senine se cereau... De aceia îi zugrăveau pe țărani totdeauna cu fețe rumene și vesele, în haine totdeauna curate, simbolizînd binecuvîntarea muncii, bucuriile vieții dela țară. Chiar și cerșitorii păreau oameni cufundați în mulțumire pașnică, cu obrazul plin de sănătate și frumuseță... învăliși în zdrențe estetice»... Dar judecata vremii s'a schimbat... „În toate părțile deslușim o luptă îndărătnică și ar fi o răutate a sufletului să vedem și mai departe în acest popor îndurerat un obiect de petrecere... Judecata superioară, întregul curent umanitar al vremii, le-a dovedit silite și fără gust glumele asupra cărora se rîdea odinioară... Viața modernă a încetat a fi un episod umoristic pentru artă și a devenit un serios adevăr... Arta nu mai are dreptul să glumească, trebuie să vorbească despre ce în adevăr se întîmplă și să lupte pentru adevăratele devize ale vremii“...²⁾

Artistul de astăzi e un luptător. Creațiunea lui nu mai e menită, ca odinioară, să fie o frumoasă jucărie, ci trebuie să robească inimi, să înfierbinte,

¹⁾ Groos, Der aestetische Genuss,

²⁾ R. Muther, Geschichte der Malerei

să sfarme, și să aducă o pietricică pentru clădirea unei lumi, care va fi nouă în interpretarea datoriilor omenești.

E atîta zbucium nobil în cuvintele lui Nietzsche:

„Visez tovărășia unor oameni implacabili, care nu cunosc iertarea și care vor să se numească zdrobitori, care înfig în toate cuțitul criticei lor și se jertfesc pentru adevăr. Răul și minciuna să iasă la iveală. De pesimiștii leneși și de resemnați, noi nu ne ținem!“

Sufletul artistului de astăzi trebuie să fie o biserică deschisă pentru toți. Sub bolta lui strălucitoare toate durerile au dreptul să intre, toate plîngerile au dreptul să răsune. În acest templu nu se săvîrșesc numai praznice, al căror farmec robește ochiul, ci se spovedesc amărăciunile tănuite ale tuturor care așteaptă o alinare.

În această biserică e altarul frumosului și altarul înfricoșatei judecăți a dreptății eterne.

Acestor altare să ne închinăm!